

#.5888 - 111/1937-40 - 1940. i. ii. - i. t. allamhid-i - nfts.

5868 - 101/ -- - -- w. s. - ii. -- - nfts.

Magyarád, Bihar m. 1918. ii. 23. nain. koth.

Anatani áhtat, 837 / 1937-40.

Rep: 1940. ii. 26.

'allamhid-i : nite" B.

A DEBREGENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

825 1939 / 1940. szám.
Érk: 1940 évi ápr. hó 23-n.
Előirat: _____
drb. melléklet, Utóirat: _____

Bizálathoz kiadatik:

dr. Gyöngyösi-Károlyi Péter

„ Gyöngyösi Ferenc

profesor matematik.

Debrecen 1940. április hó 23-án.

Bár a matematikai fontos
közvetlen problémáinak Barankovics
csak egy részletét vizsgálja meg,
mint jogtudományi kérdések eredményeit az
értékes előzetes minőségű előadás.

440. IV. 24. - Gyöngyösi Péter
Előzetes / Előzetes
1940. apr. 25.

Gyöngyösi Péter

S z e n t m i k l ó s i J ó z s e f

doktori értekezése.

k ö z g a z d a s á g t a n i t á r g y k ö r -
b ő l .

A munkabér és a munkabér politika.

Debrecen. 1940.

A 2412

F o r r á s a i m :

1. Dr. Bozóky Ferenc: Közgazdaságtan. /Pécs. 1934./
2. Dr. Földes Béla: A társadalmi gazdaságtan elemei.
/Budapest. 1905./
3. ~~Dr.~~ Heller Farkas: Közgazdaságtan. /Bpest. 1921./
4. Dr. Navratil Akos: Közgazdaságtani és pénzügytani
jegyzetek. /Bpest. 1906./
5. Dr. Navratil Akos: A társadalmi gazdaságtan és a
közháztartástan vázlata. /Bpest. 1908./
6. Roscher Vilmos: A nemzetgazdaság alaptanai.
/Bpest. 1910./
7. Dr. Szádeczky-Kardoss Tibor: Adalékok a budapesti
ipari munkabérek alakulásához. Bpest. 1930.

A m u n k a b é r é s a m u n k a - b é r p o l i t i k a .

Amikor ennek a kérdésnek a részletes kifejtését szándéksom elvégezni, akkor az a gondolat vezet, hogy nem foglalkozhatunk eleget ezzel a nagyjelentőségű kérdéssel. Nem pedig azért, mert bármennyit foglalkoznánk is, nem volna honorálva az a munka, az az érték, melyet társadalmunk egyik legértékesebb eleme: a munkás osztály hoz létre.

Ezzel a kérdéssel nemcsak foglalkozni kellene, hanem az itt szükséges és hasznos tennivalókat végre is kellene hajtani. Ha maga a társadalom, az egyes nem hajlandó erre, úgy magának az államhatalomnak kell belenyulni ebbe a kérdésbe és minden eszközt megragadni, mely közelebb visz a kérdés megelégedésre való megoldásához. Az államhatalom pedig megteheti ezt, mert szu-

rén. Bár szuverénitását önmaga korlátozza, mikor az egyén öncéluságát elismeri és az egyén részére cselekvési szabadságot és tevékenységi lehetőséget biztosít. Ennek a szabadságnak azonban nem szabad a többség rovására menni. Hogy csak egy kirivó példát említsek: nem szabad megengedni, hogy egyesek, kiknél az egyke, vagy egyse elve érvényesül, havi 3000 Pengőt vágnak zsebre, ugyanakkor hat-hét gyermekes munkás családok egy oduban kénytelenek 80-100 Pengőből tengetni életüket, ha ugyan azt életnek lehet nevezni. Hiszen nem azt kell, kárhoztatnunk, hogy egyeseknek oly sok a fizetésük, hanem azt nem szabad engednünk, hogy másoknak még a létminimumuk se legyen meg. Ezek a szempontok voltak azok, melyek arra készítettek, hogy éppen ezzel a problémával foglalkozzam., mely égető probléma és amelyet ismerni kell a magyar értelmiségnek és küzdeni azért, hogy lássa meg az a munkás, hogy őt megbecsülik, munkáját értékelik és megadják neki a megérdemelt életlehetőségeket.

A m u n k a b é r .

Munkabérnek nevezzük a nem fundált jövedelemből keletkező értéket. Mégpedig itt csakis a testi munka után járó jövedelemről beszélünk.

A munkabér fogalmának megállapításánál ennek két alakját különböztethetjük meg; míg van olyan felfogás is, mely három kategóriát állít fel. Az előbbi felfogás szerint lehetséges, hogy a munkás ugyanakkor, mikor a munkát végzi ő maga rendelkezik azzal a tőkével, mely a termék előállításához szükséges, tehát egyuttal tőkés is. Ez azonban ritkábban szokott előfordulni. Gyakoribb az az eset, -ami az első felfogás második esete- hogy a munkás nem rendelkezik azzal a tőkével, amely szükséges volna ahhoz, hogy saját erejével és tőkéjével előállítsa a produktumot. Ebben az esetben aztán rendelkezésére bocsátja a tőkésnek erejét, aki ren-

delkezik a megfelelő anyagi bázissal és ekkor a munkabér nem más, mint munkásbér.

A másik felfogás e két eseten kívül még egy harmadikat is ismer, - bár ez ma már nem nagyon fordul elő- ez pedig az, hogy a munkás nemcsak hogy a tőkével nem rendelkezik, hanem még saját erejével sem, ugyanis rabszolga. Fizetést nem kap, csak élelmet, ezt is csak azért, hogy dolgozni bírjon s nem személy, hanem dolog s nem jogalany, hanem jogtárgy.

A m u n k a b é r f a j a i .

A munkabér felosztása a legkülönbözőbb szempontok szerint történik. Így beszélhetünk természetbeni munkabérrel, mikor a munkás nem készpénzben, hanem más szolgáltatásban kapja bérét. Ez különösen gyakori a mezőgazdasági munkásoknál, kik terményt kapnak, esetleg még más élelmezési cikket, mint például: sőt, húst.

szalonnát, petróleumot, tüzelő anyagot stb. Ezzel szemben áll az, mikor készpénzben kapja a munkás a bérét. Ha már most így kapja a munkás a bérét, úgy ez névleges munkabér s amit aztán ezért meg tud szerezni, az lesz a tényleges munkabér.

Továbbá különböztethetünk a szerint is, hogy a munkás mi után kapja ezt a bért. Ugyanis, ha a ledolgozott munkaidő szerint fizetik, úgy idő-bér, ha azt nézzük, hogy mennyi munkát végzett és ez az irányadó, úgy mennyiség bérről beszélünk s ha azt vesszük figyelembe, hogy a munkás milyen ~~milyen~~ munkát végzett, vagy is a qualitas a domináló, úgy értékbérről van szó.

Nem különben lehetséges az is, hogy a munkás bére egy fajta szolgáltatás, amit egyszerű munkabérnek nevezünk, szemben azzal, mikor több címen kaphat fizetést a munkás, összetett munkabérről beszélünk.

Ha pedig a szellemi munkát állítjuk szembe a fizikai munkával, úgy a tiszteletdíj és a munkabér meg-

különböztetéseket alkalmazhatjuk.

Ezenkívül még több fajtáját lehet megkülönböztetni a munkabérnek, ezekkel majd a munkabér politikában akarok részletesebben foglalkozni.

B é r e l m é l e t e k .

A munkabér elméleteket két nagy csoportba oszthatjuk: Az első csoportba tartozó elméletek a munkabért a vállalkozó által a munkásnak nyújtott előlegnek tekintik, vagyis ekkor a vállalkozó még mielőtt a készített munkát értékesítené, abban a reményben, hogy ez sikerülni is fog neki, az utólag befolyt jövedelemből egy részt előre kifizet. A másik csoportba tartoznak azok az elméletek, melyek a szerint szabják meg a munkabért, hogy mennyi az értéke a munkás által előállított termelvénynek és ebben az esetben, ha emelkedik a termelvény értéke, úgy ez maga után vonja a munkabér növekedését is. míg ellenkező esetben a munkabér csökkenni

fog. - Tegyük most már vizsgálat tárgyává a különböző elméleteket.

A h a s z o n e l m é l e t e k .

A haszonelméletek abból állapítják meg a munkabér nagyságát, hogy milyen az értéke a munka által előállított terméknek. A munkás, mikor dolgozik, egyrészt eltölti az idejét, másrészt munkát végez, egy bizonyos vonatkozásban, egy meghatározott dolog előállítására használja erejét, fáradozik. Már most kell, hogy ez a fáradtság ellenszolgáltatásban részesüljön. Ez pedig nem más, mint a munkatermék értékéhez viszonyított jövedelem. Ezt az elméletet vallotta Smith Ádám is, mikor azt mondotta: "The produce of labour constitutes the natural recompense or wages of labour". Ugyancsak ezt az elvet teszi magáévá Locke is.

De nemcsak a múltban volt meg ez a felfogás, ha-

nem ma is hirdetik, mint például a határhaszon-elmélet hívei. Szerintük a munkabér nem más, mint annak a termelvénynek az értéke, melyet az utoljára alkalmazott munkás létrehoz.

A munkásra nézve legalkalmasabb, legideálisabb állapot az, ha az előkészítendő munkára kevés a kínálat, mert ebben az esetben a munka határértéke magas lesz, míg ellenkező esetben, ha tudniillik sok a munkás, kevés a munkaalkalom, a munkabér kisebb lesz.

Itt tehát azt a tételt állítottuk fel, hogy ha nagyobb a kereslet, akkor a jövedelem is aránylagosan növekszik. Ez azonban csupán elméleti megállapítás.

Tudhatjuk ugyanis, hogy a termeléshez nem elegendő a munka. A munkához tőke is kell, mely egy kézben nagyon ritkán szokott egyesülni. A tőkésnek szüksége van munkásra, a munkásnak viszont a tőkésre. A munkás csak akkor fogja megkapni az őt megillető részt, ha egyenlő erővel harcol. Már pedig tudjuk, hogy ez nem

így van s ha küzdelemre került a sor rendszerint - a történelem folyamán gyakrabban - a tőkés győzött. A munkás előbb-utóbb kénytelen munkaerejét bérbeadni, ha csak nem akarja, hogy családjával együtt a legnagyobb nyomorba süllyedjen és így elpusztuljon. Nincs meg - és nem is lehet csodálkozni rajta - a munkások között a teljes solidaritás. Ha az egyik nem megy, megy a másik. Anyomor, a kényszer nagy ur, sok mindenre késztetni képes azokat, akikre kiméletlen ostora lesújt. Innen van aztán az is, hogy a munkabér kisebb lesz a legutolsó helyen alkalmazott munka termelési eredményének értékénél is, mert a tőkés is minél nagyobb olcsóságra törekszik, hogy nyeresége annál nagyobb legyen.

A munkás nem ura saját munkaerejének, mert kénytelen eladni azt s így bekövetkezik az is, hogy még annyit sem keres, amennyi a létminimumhoz, amennyi saját és családja fenntartásához feltétlenül szükséges. E szomorú ténytet nagyon világosan igazolták különösen az utóbbi idők szomorú tapasztalatai.

A k ö l t s é g e l m é l e t e k .

A költség elméletek csoportjába tartoznak azok az elméletek, melyek szerint a munkabér nagysága egyenlő azzal az összeggel, mely egyenlő egy normális munkáscsalád mindenkori tisztességes megélhetéséhez. Ennek az összegnek azonban nem csak annyinak kell lenni, hogy a munkás megélhetését egyik napról a másikra biztosítsa, hanem szükséges, hogy ez állandó és biztos legyen. Ugyanis betegség, gazdasági válság, majd öreg korban a munkaképzetelenség lehetetlenné teszi, hogy a munkás és családja e körülmények fennforgása esetén biztosítva legyen. Azért kell, hogy csak egy normális munkáscsalád megélhetését biztosítsa a munkabér, mert ha nem így lenne, a munkáscsaládok túlságos szaporodása maga után vonná a munkabér ingadozását, és a munkásokra nézve a túlkínálat folytán ez csak hátrányos lenne.

Ennek az elméletnek megalapítója Ricardo Dávid, ki "Principles of Political Economy and Taxation" című munkájában fejti ki erre vonatkozólag nézetét, és többek között azt mondja, hogy a "munka természetes ára az az ár, amely a munkásoknak lehetővé teszi, hogy úgy magukat, mint fajukat fenntartsák minden szaporodás és minden csökkenés nélkül." Ricardo maga nem állapít meg egy állandó összeget, mely elegendő, illetve szükséges ahhoz, hogy egy ilyen család fennmaradhasson, hanem ő maga is azt mondja, hogy ez a körülményektől függ. Így többek között a nép szokása és életmódja is befolyással van erre. Ezt bizonyítja következő megállapítása is:

"It is not to be understood that the natural price of labour estimated even in food and necessaries is absolutely fixed and constant. It essentially depends on the habits and customs of the people."

Ricardo nak nem fogadhatjuk el teljes mértékben a megállapítását, nem fogadhatjuk el már csak azért sem

mert ő a munkabér nagyságát az általános ártörvény szabályai szerint véli helyesen megállapítani.

Ricardo Dávid felfogásán még tultesz Lassale Ferdinánd, mikor felállítja szigorú "vasbér" törvényét. /ehernes Lohngesetz/. Szerinte kár a munkásságnak minden oly irányú tevékenysége, mely sorsának jobbrafordulását célozza. Ugyanis sorsa kérlelhetetlenül marad a régi, életmódjának színvonalát semmi esetre sem emelheti, mert erős kapocsként szorítja a vasbér-törvény. Természetesen ezt sem fogadhatjuk el, mert ez tulzás.

Ricardo elméletéhez hasonlít Gunton megállapítása is: "The standard of living is the economic low of wages. The chief detemining influence in the general rate of wages in any country, classe, or industry, is the standard of living, the most expensive families furnishing a necessary part of the supply of labour in that country, class or industry. /Wealth and progress/. Vagyis szerinte kapnak a munkások annyi bért, mely le-

hetővé teszi annyi munkásnak a megélhetését, amennyi kell ahhoz, hogy a kereslet kielégítettessék.

Ricardo elmélete sok követőre talált, de a legújabb időben egyre távolodnak tőle, azonban még mindig nagy azoknak a száma, kik az ő elméletét helyesnek és elfogadhatónak vallják.

Thünen bérkelmélete.

A már tárgyalt két elmélet között, mintegy közvetítő állásponton alapszik Thünen-nek az elmélete.

Először is meg kell állapítanunk, hogy ő ezt az elméletet nem a mai gazdasági viszonyok száraz mérlegelése alapján állapította meg, hanem elképzelt egy teljesen elszigetelt államot, mely minden más területrészt befolyásától mentes s így állította fel elméletét. Állama, amely egy gócpont körül helyezkedik el, minden más államtól független és e gócpont körül a különböző

foglalkozási ágak olyan elhelyezést nyernek, hogy a fogyasztóhoz közelebb a belterjesebb művelési ágak, míg távolabb a külterjesebb művelési ágak helyezkednek el. Így alakulnak ki aztán az ugynevezett Thünen-féle körök.

Már most ebben az elképzelt államban, ahol a munkások rendelkezésére annyi föld áll, amennyit óhajtanak, a munkások függetlenek e tőkésektől és ők maguk állítják elő a termelés folytatásához szükséges tőkét is. Így aztán nem kell nekik magukat lekötönniök. Azonban, hogy feladatukat ilyképpen végezhessék, először is azokat a javakat kell előállítaniuk, melyek szükségletük kielégítésére szükséges^{ek} és csak azután gondoskodnak a tőkéről. Mikor már bizonyos tőke is van, akkor a munkások egy része továbbra is a szükségleti cikkek előállításával foglalkozik, míg másik részének a feladata a tőke előállítása. Hogy aztán a munkások közötti egyetértés meglegyen, továbbá, hogy mindkét rész

egyaránt szívesen végezze a maga feladatát, annak elengedhetetlen előfeltétele, hogy a munkabér egyenlő legyen a tőkekamattal. Ellenkező esetben, vagy az egyik, vagy a másik fél otthagyná munkáját és oda menne dolgozni, ahol többet keres, ahol jövedelmezőbb. Amikor pedig a fennti ideális álláspont megvalósíttatik, akkor ugy a munkabér, mint a tőkekamatt maximumát éri el, vagyis $a+y = \sqrt{a \cdot p}$, hol a = a munkás létfenntartási szükségletével, y pedig egyenlő azzal a többlettel mely " a "-val együtt a munkabér mérvét adja, p pedig a termékkel. E szerint tehát a munkabér helyes mértékét a két utóbbi mértani középarányosa adja meg.

B é r a l a p e l m é l e t .

A bérelmélet megalapítója John Stuart Mill. Az ő általa felállított elméletet részben már Smithnél is megtaláljuk. Ennek az elméletnek a megállapítása szerint, a munkabér a társadalmi jószágkészletnek, a tő-

kének egy bizonyos része. Már most, hogy egy munkásra ebből mennyi jut, az attól függ, hogy mennyi a munkások száma. Minél kevesebben vannak a munkások, annál több jut egy-egynek, míg fordított esetben csökken a bérük is. Ha figyeljük az idők folyamán a munkások szaporodását, úgy azt kell állapítanunk -vallja ez az elmélet, hogy a munkások szaporodásának nagyobb az aránya, mint a keletkezendő tőkének. Ebből aztán azt a következtetést vonják le, hogy teljesen felesleges fáradtság a munkásoknak arra törekedni, hogy bérüket magasabbra emeljék, mert a bérek egy adott ponton túl úgy sem emelkedhetnek, hanem éppen ellenkezőleg, a nagy munkáskínalat következtében inkább esnek. Ezek a megállapítások Malthus népességi tanán és Ricardo természetes bértörvényén alapulnak.

Ezt az elméletet teljes egészében nem helyeselhetjük, mert a bért tulajdonképpen nem a tőkéből, hanem a termés eredményéből fizetik, ez pedig attól függ, hogy

mekkora haszonnal jár a termelés. Annyi azonban megállapítható, hogy a tőkének van szerepe mégis a munkabérek megállapításánál, mert magas munkabérek csak ott lehetnek, ahol sok tőke áll a vállalkozók rendelkezésére.

A s z o c i á l i z m u s b é r e l m é - l e t e .

A szocializmus bérelmélete nem más, mint a munkás kizsákmányolási elmélete. Ennek az elméletnek a megalkotója Rodbertus és Marx, sőt ezt az elméletet vallja Lassale is. Szerintük a munkás nem kapja meg az őt megillető bért. Az volna a helyes, ha a munkás megkapná teljes hozadékát. Ez azonban nem következik be. A munkás csak annyit kap, amennyi létfenntartását a lehető legszerényebb keretek között lehetővé teszi. A tőkések tudldolgoztatják a munkásokat és a munkások munkaidejüknek a felét is teljesen ingyen adják a tőkésnek. Különösen a kapitalizmus rendszere az, mely kizsákmányolja

a munkást. Géppel és kevés emberrel dolgozik s a termelés eredménye sokkal nagyobb, mint régen volt és így lesz aztán a tőke felhalmozott, megfizetetlen idegen munka.

Teljesen nem fogadhatjuk el ezt az elméletet sem, bár azt megállapíthatjuk, hogy a tőkés és munkás harcában a tőkés harcol kedvezőbb hadállásból és igen gyakran a munkások rovására gazdagodik meg.

A munkabér alakulására kiható tényezők.

A munkára egyesek azt mondják, hogy az áru, mégpedig nehezen szállítható áru. Éppen ezért ennek az árnak nem áll a piaci ár kialakulásának a szabálya alatt. Ezt nagyon sok körülmény befolyásolja, nemcsak a kereslet és kínálat egymáshoz való viszonya, szabja meg a mindenkori munkabéreket.

A munkabérek különböző alakulására nézve értékes

Felvilágosítást nyújtanak a munkabérstatisztikai kutatások. "A munkabérstatisztikai kutatásoknak nagy közgazdasági és társadalmi jelentősége van. A munkabérstatisztikai adatgyűjtésekhez közvetlenül nagy szociálpolitikai érdek is fűződik, minthogy a munkabérek alkotják a népesség jelentékeny és értékes rétegeinek legfőbb jövedelmi forrását: ettől függ életszínvonaluk alakulása. A munkabérstatisztikai vizsgálatoknak tehát elsősorban a munkásság szempontjából kell nagy fontosságot tulajdonítanunk: megbízható munkabérstatisztika a megélhetési viszonyokat világítja meg s ezzel alapot szolgáltat oly szociálpolitikai intézkedésekhez, melyek helyzetük javítását eredményezhetik."

/Szádeczky-Kardoss: Adalékok... 11. lap. /

Ezek a munkabérstatisztikai kimutatások aztán felvilágosítást nyújtanak arra nézve, hogy milyen tényezők hatnak ki a munkabér nagyságára. Így elsősorban a férfi és női munkabérek között is nagy a különbség.

Ugyanis azokban a munkaágakban, hol könnyebb munkát kell végezni, nőket is alkalmaznak és őket megglehetősen olcsóbban díjazták. Különbség van az ipari és mezőgazdasági munkabéreknel is s az előbbi jóval magasabb. Bár ezt teljes egészében nem helyeselhetjük. A mezőgazdaságban a munkás csak az évnek egy bizonyos szakában, főként márciustól októberig foglalatzkodhat s ez alatt az idő alatt kell megkeresnie az egész évi kiadást, ezzel szemben az ipari munkás egész éven át dolgozhat. Az üzemformák szerint is lényeges különbségek mutatkoznak az egyes munkás kategóriák bérnívója között. Itt ugyanis azt találjuk, hogy azok, akik saját otthonukban dolgoznak, általában kevesebb bért kapnak, mint a gyári munkások. Sőt a munkabér összegére befolyással van a munkás vallása is. A sok ünnep, amikor a munkás nem dolgozhat, a kereset rovására megy. Nem különben különbségek vannak a szerint is, hogy milyen állampolgársággal rendelkeznek a munkások. Míg

a hazai állampolgárokat általában jól díjazzák, addig a nagy csoportban bejövő idegen munkások kevesebb bért kapnak. Befolyással van a munkabérre a klíma is, a munkások egészségi állapota, kora, szakképzettsége, továbbá az is, hogy piszkosabb munkát végeznek és még sok, sok körülmény, melyeket taxative fel sem lehet sorolni.

Végezetül itt tartom szükségesnek még megemlíteni, hogy a társadalom nagyobb részének nincsen más megélhetési alapja, mint az a jövedelem, amelyet munkaereje révén, munkabér alakjában tud megszerezni és épen ezért, az emberi élet színvonala, a többi feltétel mellett elsősorban attól függ, hogy ez a munkabér mennyiben elégséges az ember és családja normális erkölcsi, szellemi és gazdasági szükségleteinek kielégítésére.

Maga az életszínvonal sokféle lehet. Az azonban bizonyos, hogy a nélkülözésektől elcsenevészsedett

a kultur javaktól és az élet szépségeitől elzárt, majd nem állati sorban tengődő munkás nem lehet öntudatos tagja a társadalomnak. Az, hogy a munka jövedelme az emberi módon való megélhetést lehetővé tegye, a társadalomnak az egyénnel szemben fennálló kötelessége.

+
--=&--
+

M u n k a b é r p o l i t i k a .

B é r r e n d s z r e k .

A bérrendszerek tárgyalásánál azokról a módzatokról kell beszélnünk, hogy milyen alapon kapja a munkás a bérét. Így ezek között első sorban is szükségesnek tartom, hogy az időbérrel foglalkozzam, amely a különböző bérformák közül a leggyakrabban fordul elő. Az időbér nem más, mint teljesítményi bér, külsőleg a munkában tényleg eltöltött idő az alapja. Teljesítményi bérnek azért nevezzük, mert nagyságát a normális munkás bizonyos átlag teljesítménye után szokták megállapítani. Ennél a rendszernél a munkás naponta bizonyos ideig tartozik dolgozni és ezért kapja bérét, tekintet nélkül az elvégzett munka mennyiségére és minőségére.

Lehetséges, hogy a munkás bére ahhoz igazodik, hogy hány darabot képes naponta előállítani. Ez az úgynevezett darabbér. Sokan ellene vannak a darabbér rend-

szernek, abból indulva ki, hogy a munkás csak a mennyiség növekedését tartja szem előtt és nincs tekintettel a minőségre, viszont előnyös azért, mert a képzetesebb munkás, mint aki gyorsabban is tud dolgozni, inkább megkapja így az őt megillető jutalmat, mint például az időbér rendszernél. De hátrányos is ez a munkásra, mert nem kiméli saját magát, tulzásba viszi a munkát és előbb utóbb munkaképtelenné lesz. A darabbér rendszernek a gyári munkában van nagy szerepe. Itt a munkás egy-egy rész-darabnak az elkészítésére specializálódik és így sokkal jobb munkát tud előállítani, mintha saját maga állítaná elő az egész terméket. Hátránya viszont az, hogy kiöli a munkásból az egyéniséget, aki nem örül annyira munkája eredményének, mintha az egész produktumot a maga munkájának köszönhetné. A munkás, mint aki csak egy láncszem, elgépiesedik.

A darabbér rendszer egyik válfajának tekintik az akkord bér munka rendszert is. Ennél is a teljesítmény

mérve az irányadó. Csak annyiban különbözik a darabbértől, hogy itt a munkásoknak bizonyos csoportja végzi a munkát, nem pedig egy munkás. Az akkori bérrendszert a munkáság sem tartja megfelelőnek, mégpedig azért nem mert itt az munkások ügyessége, tehetsége, szorgalma dönti el a elérhető bér nagyságát, továbbá hátrányos azért is, mert a munkások között versengést idéz elő, a szolidaritás érzését elfojtja s a túlságosan siettet munkamenet a test erejét is felemészteti és a munkás egészségét is aláássa.

bérrendszer

Egy különös fajta ^{bérrendszer} a truck rendszer. Ennél a munkás nem pénzben kapja a fizetséget, hanem az előállított munka melléktermékeit kapja s ezek általában nem élelmezési cikkek és így a munkásnak ezeket értékesíteni kell, hogy szükségleteit kielégítse. A truck rendszer egy különleges változata az, amikor a munkást utalvánnyal fizetik. Ez a munkásra nézve hátrányos, mert utalványát csak megjelölt kereskedőknél válthatja be,

és így előadódik igen gyakran az az eset, hogy a munkás drágábban kapja meg a szükséges cikkeket, mintha azokat szabadon vásárolhatná bármelyik kereskedőnél.

A dijmunkarendszernél a munkás a kikötött béren felül még bizonyos jutalékot kap abban az esetben, ha többet, vagy jobbat termel. Ez a rendszer megfelel, úgy a munkaadónak, mint a munkásnak egyaránt. És még a közönség érdekét is szolgálja abban az esetben, ha a munkás nem a mennyiség növelésére, hanem a minőség javítására törekszik.

A bérskála rendszerről csak annyit tartok szükségesnek megállapítani, hogy itt a munkások részére egy alapbér van megállapítva, mely százalék szerint emelkedik, vagy csökken. S úgy az emelkedés, mint a csökkenés a munkaadó jövedelmével van kapcsolatban.

Végezetül még az osztalék rendszerről emlékezem meg. Itt a munkás az üzem nyereségében részesedik. A vállalat nyereségében való részesítés lényege az, hogy

a munkás jogot nyer az általa élvezett rendes munkabéren felül a vállalat nyereségéből való részesedésre.

Sokan vannak, akik ezt a rendszert nem tartják elfogadhatónak azért, mert logikátlanságot látnak abban, hogy a munkás a jövedelemből részesedik, míg az esetleges veszteségek bérének nagyságát nem érintik.

M u n k á s ü g y i p o l i t i k a .

Az államnak egyik legfontosabb feledatai közé tartozik az, hogy a munkásság érdekeit szem előtt tartva, védelembe részesítse a társadalom eme értékes rétegét. A munkásság érdeke nem kívánja a teljes szabadságot, hanem éppen ellenkezőleg az állami beavatkozás szükségessége óhajtandó.

Ez az állami beavatkozás a leggyakrabban törvényhozási uton történik.

Igy elsősorban is védelemben kell részesítenie a

gyermeket fiatalok és nőket. Szükség is van erre a védelemre azért, mert a kapitalizmus, mely minden egyéb érdeket félretéve, csak a maga anyagi hasznát nézve, különös előszeretettel veszi igénybe, a gyermekek, fiatalok és nők munkáját. Teszi pedig ezt azért, mert ezeknek a munkaereje olcsóbb és mivel legtöbbször a kényszerítő szükség eredménye a fentiek munkavállalása, sokkal jobban ki tudja használni őket. Ebben a tekintetben a törvényhozásnak a feladata az, hogy a gyermekeket és a nőket is csak bizonyos munkákban lehessen alkalmazni, megkivánják ezt egészségügyi, népesedéspolitikai, valamint közérkölciségi szempontok is.

A munkásvédelem körébe tartozik az is, hogy behozták az úgynevezett normál munkanapot, ami azt jelentette, hogy a munkás a napnak csak egy bizonyos részében dolgozhat. Így régebben általában a 11. órás munkanap volt elfogadva, míg most nagyon sok helyen a 8 órás munkanapot fogadták el. Általános egészségügyi

szempontból kívánatos az is, hogy a munka közben szüneteket tartsanak és itt kell megemlítenem a vasárnapi munkaszünetet is. A vasárnapi munkaszünet nemcsak azért szükséges, hogy a munkás testileg kipihenje magát, hanem vallásossági és kulturális szempontok is ennek szükségességét támasztják alá. Ez nálunk is törvényhozásilag nyert szabályozást az 1891. XIII. tc-ben.

Egy igen fontos része a munkásvédelemnek az, hogy a munkásnak megfelelő lakása legyen. Ennek a lakásnak olyannak kell lennie, hogy a benne tartózkodás az erkölcsi, kulturális és egészségügyi követelményeknek megfeleljen és a munkás benne valóban otthonát láthassa s egyben, amennyiben az nem a saját tulajdona, oly összegben legyen bérelhető, mely a normális jövedelemmel könnyen arányba hozza a nélkül, hogy megfizetése egyéb fontos életszükségletek kielégítését veszélyeztetné. A rendes, megfelelő otthon, erkölcsöt kulturát, egészséget, jólétet jelent általánosságban, az otthon-

talanság, vagy a meg nem felelő otthon, ennek ellenkezőjét: bünt, kulturálatlanságot, betegséget, nyomorúságot.

Hasonlóképpen a munkásvédelem körében kell tárgyalnunk a munkás biztosítását is. Ez törvényhozásilag nálunk már részben megvalósíttatott, így a kötelező betegsegélyezésről az 1891. XVI. tc. a kötelező betegség és baleset biztosításról az 1907. évi XIX. tc. intézkedik. Legujabban pedig az ipari és kereskedelmi alkalmazottakra betegségi és baleseti kötelező biztosításáról az 1921. évi XXVII. tc. szól. Szükségesnek tartom ennek a törvénynek az ismertetését is. A törvény valamennyi ipari foglalkozásánál kötelezőleg elrendeli az alkalmazottaknak baleset esetére való kötelező biztosítását. A biztosítási díjak fizetése kizárólag a munkaadókat terheli, de azután baleset esetében mindennemű kártérítési kötelezettség alól mentesítve vannak. A kártérítési összegek, illetve járadékok fizeté-

a törvény által felállított országos munkásbiztosító intézetet terheli, amely a baleseti sérültnek járó kártalanítási segélyeket helyi szervei útján szolgáltatja ki. És pedig testi sérüléssel járó baleset után a biztosítottnak következő kártalanítás jár: ingyen orvosi gyógykezelés, gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök, táppénz a gyógykezelés befejezéséig, táppénz-segély megszűnésétől kezdve pedig járadék a keresőképtelenség, illetőleg a keresőképeség csökkenés tartamára. Különben nálunk a biztosításokat tökeerős s állami támogatásban részesült biztosító intézetek bonyolítják le. Ilyen az O.T.I., a M.A.B.I. és legújabban az O.M.B.I.

A munkásbiztosítás igen fontos a munkás szempontjából azért, mert a munkája után szerzett keresete a munkásnak csak arra elegendő, hogy a mindennapi megélhetőségét lehetővé tegye, különösen áll ez akkor, ha a munkásnak több gyermeke is van. Így előállhat az az eset, hogy ha a munkás betegség, vagy baleset, vagy más

körülmény miatt dolgozni képtelen lenne, úgy családjának megélhetése biztosítva nem volna.

A munkásvédelemnek fokozott módon való megvalósítását jelenti a munkanélküliség megszüntetése, Minden államnak egyik legfontosabb feladata kell, hogy legyen, lehetővé tenni, hogy mindazok akik dolgozni akarnak és tudnak, munkájuk után meg is tudjanak élni. Elő kell segíteni, ha kell erős állami beavatkozással is, hogy dolgozhasson a munkás. Éppen ezért hatósági munkásközetítő hivatalokat kell felállítani. Nem tartom helyesnek, hogy a munkásságnak munkanélküli segélyeket osztogassanak, mert ez csak dologtalanná teszi az embereket hanem munkaalkalmakat kell létesíteni és ha a munkaalkalmak száma megfelelő, ebben az esetben kell, hogy érvényesüljön az az elv, hogy : aki nem dolgozik, ne is egyék.

Még itt szükségesnek tartom, hogy foglalkozzam a munkanélküliség keletkezésének az okaival is. A munka-

nélküliség okai gyökerezhetnek a munkás személyében és előidézhetik azt a munkás személyén kívülálló tényezők is. A munkás személyében rejlő okokból előidézett, vagyis subjektív munkanélküliség csoportjába sorozzuk azt az esetet, amidőn a munkás betegsége, rokkantsága, aggsága miatt képtelen a munkára. Subjektív munkanélküliség továbbá az az eset is, amidőn nincsen megelégedve a munkafeltételekkel, vagy pedig vonakodik a munkától, mint munkakerülő s emiatt vagy a neki felajánlott munka felvételétől tartózkodik, vagy pedig a munkát, melyben alkalmazva volt, elhagyja. A személyi okokon kívül álló tényezőkre visszavezetendő munkanélküliség, vagyis az objektív munkanélküliség körébe tartozik az az eset, amidőn a munkanélküli, bár megvan benne a munkaképesség és a munkakészség, minden törekvése mellett sem képes munkába elhelyezkedni és így maga és családja létfenntartását biztosítani.

A munkanélküliség elleni küzdelemmel kapcsolatban

kell megemlékeznünk a munkaközvetítésről is. Ennek a megszervezése, fenntartása és irányítása, ha a munkaközvetítés ~~megszervezése~~ lényegét vesszük, kell, hogy az állam végezze ezt a feladatot, még pedig azért, mert az államnak áll módjában, hogy a fennálló követelményeknek érvényt tudjon szerezni és a munkaközvetítésnél a pártatlanságot, a szociálpolitikai szempontokat biztosítsa. A munkaközvetítésnek országosnak kellene lennie és nemcsak az ipari; hanem mezőgazdasági munkaközvetítéssel is foglalkoznunk kellene. Ennek a két nagy foglalkozási ágának az egymással való kapcsolatba hozatala azért fontos, mert a mezőgazdasági munkásoknak ipari centrumokba szükségleten felül való özönlése és elproletárizálódása mindenképpen megakadályozandó.

A m u n k á s o k s z e r v e z k e d é - s e .

Mint a társadalomnak minden rétege, úgy a munkás-ság is érdekeinek védelmére szervezetekbe tömörül.

Miért volt szükség a munkásság szervezetbe tömörülésére? Nem másért, mint azért, hogy a gazdasági liberalizmus akkor, amikor minden téren szabadságot hirdetett megfélekedezett arról, hogy ennek a szabadságnak feltételei is vannak. E feltételek nagy részével azonban a társadalomnak csak egy csoportja, a tőkésék rendelkezett, míg azok, akik csupán munkájukkal állanak be a gazdasági tevékenység folyamatába, e feltételektől távol esve csak névleges, de nem tényleges szabadság birtokosai lettek. A munkás a termelésben csak egyszerű gépként, minden akarat és irányító cél nélkül vett részt tevékenységét a tőkés önkényes rendelkezésének kellett alávetnie s mi sem állott tőle távolabb, mint a gazdasági élet öntudatos alanyává válhasson.

Majd mikor a munkások öntudatra ébredtek, megkezdtek szervezkedésüket a tőkésekkel szemben. Érdekes megemlíteni, hogy ez a szervezkedés annak ellenére, hogy nagyobbak az érdekellentétek, sokkal inkább sikerült az ipari, mint mint a mezőgazdasági munkásoknál.

Megindult a küzdelem a munkások és a tőkésök között és ez a harc váltakozó szerencsével folytatódók napjainkban is. A munkásság érdekeinek védelmére gyakran a sztrájknak az eszközeihez folyamodik. Hogy itt sikerrel tudjon működni, több körülménynek az egybeesése teszi ezt csak lehetővé. Így például sikerrel jár akkor, ha közeledik az "évad", ha nagy a kereslet, kevés a munkás, különösen pedig akkor, ha a munkásság szolidaritást tud vállalni egymással nemcsak egy országon belül, hanem nemzetközileg is. Ezt nagyban elősegítették az ugynevezett szakszervezetek létesítése. Viszont hátrányos is lehet a strike a munkásokra nézve, mert a munkaadók tovább fogják esetleg bírni a harcot, és a munkások ebben az esetben sokszor céljuknak pont az ellenkezőjét érik el, kevesebb bért kapnak, sőt nem egy esetben a munkások elbocsátását is eredményezi.

Ritkábban él a munkásság a sabotage eszközeivel, ami különben is a nemzetgazdaság szempontjából is hát-

rányos, mert nem épít, hanem rombol.

A m u n k a f e l ü g y e l ő k .

A munkások, de egyben a munkaadók érdekeit is szolgálják a munkafelügyelői intézménynek a felállítása. Ezeknek a feladata elsősorban is a munkásvédelmi rendszabályok végrehajtásának az ellenőrzése, különösen a baleset elhárításra és az ipari egészségügyi követelmények megvalósítása, valamint a gyári törvény, szolgáleti viszony, munkaidő, női és gyermek munkások foglalkoztatására vonatkozó szabályoknak érvényt szerezni. A munkafelügyelők általában mérnökök szoktak lenni, azonban kívánatos egyetemes érdekből s nehogy ez a felügyelet egyoldalú legyen a társadalom minden rétegéből válasszunk ki ezeket, így munkások, orvosok, jogászok, közgazdászok kell, hogy egyaránt részt vegyenek ebben a fontos munkában. A munkafelügyelőnek nagyon nehéz a feladata, mert két szembenálló érdeket kell kiegyenlítenie és hogy ezt a feladatát megoldhassa, kell,

hogy úgy a munkásoknak, mint a munkaadóknak a bizalmát teljes mértékben bírják.

--&--

Mielőtt művemet befejezném, szükségesnek tartom megemlíteni, hogy az egész társadalomnak oda kell hatnia: a munkásság ez az értékes réteg, kapja meg munkája után az őt megillető jövedelmet. Nehogy bekövetkezzék az, hogy a szabadságból szabadosság legyen. Ha a munkásságnak a tisztességes megélhetését lehetővé teszik, bizonyára nem fog úgy szólni, mint ahogy a költő mondja:

"Melegben ülnek, hussal élnek
a sikkasztó és gyilkos rabok,
s én: a szabad, független lélek,
megőrülök, vagy éhen halok."

/Tóth Endre./

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
1764 1938. évi április 1. napján